

Eesti inimarengu aruanded

Eesti inimarengu 2014/2015 aasta aruandes oli eraldi peatükk pühendatud Eesti kultuuriruumi arengutele, 2016/2017 aruandes vaadeldi, milliseid mõjusid avaldab Eestile, mh kultuurile, rändeajastu.

Järgmine, 2019. aasta sügisel ilmuv inimarengu aruanne keskendub avaliku ruumi ja demokraatia vahelistele seostele.

Eesti inimarengu aruanne 2014/2015 “Lõksudest välja?”

2015. aastal valminud Eesti inimarengu aruandes oli vaatluse all eesti keele ja kultuuri positsioon maailmas ja Eestis, Eesti elanikkonna kultuuriaktiivsus, laulu- ja tantsupidude traditsioon, audiovisuaalse kultuuri esiletõusu mõjud, Eesti kultuuripärandi kättesaadavaks muutmine digitaalses maailmas.

Põhijäreldus: *Kuigi eesti kultuuri elujõud ja arenguvõime on nii väikese rahva kohta väga suur, ei ole selle kestlikkus tänapäeva maailmas iseeneslik, vaid nõuab nii Eesti riigi senisest suuremat hoolt kui ka iga eesti keelt kõneleja isiklikku vastutust ja pühendumist.*

- Eesti rahvaarvu vähenemine kahandab eesti keele kõnelejate hulka, samas ei pruugi see kahjustada eestikeelse kultuurikeskkonna rikkalikkust, kui eestlased jätkuvalt intensiivselt kultuuri tarbivad.
- Kui 1990ndatel domineerisid Eesti kultuuri rahvusvahelises levikus lähemalasuvad Soome, Rootsi, Saksamaa ja Venemaa, siis nüüdseks on **rahvusvaheline leviala tugevasti laienenud**. Rahvusvahelise kultuuripublikuni on jõudnud lisaks muusikale ja filmidele ka Eesti kirjandus, teater, kujutav kunst ja disain.
- Pärast iseseisvuse taastamist ja nn normaalse kapitalismi väljakujunemist ilmnis Eestis **kõrgkultuuri ja popkultuuri tugev eristumine, raamatunõudluse üldine langus** (sh paljude rahvakihtide loobumine lugemisest ja paljude inimeste raamatuhuvi piirdumine vaid meelelahutuslike menukite ja praktiliste tarberaamatutega. Eriti on nõukogude ajaga võrreldes kahanenud huvi tõsisema, nõudlikuma ilukirjanduse vastu).
- **kultuuriasutustes käimine** on pärast taasiseseisvumise järgset langust mitmes valdkonnas uuesti suures osas taastunud.
- Eestis on tänaseks välja kujunenud **suhteliselt stabiilsed kultuuriaktiivsuse tüübid** (5), mis eristuvad aktiivsuse taseme ja eelistuste sisu poolest:
 1. **aktiivne, pigem klassikalise humanitaarse suunitlusega kultuuris osaleja:** eelistab väärtkirjandust ning filosoofilisemaid, ajaloo ja ühiskonna probleeme

käsitlevaid teoseid. Eelistab kõrgema üldistustaseme ja keerukusega kultuurivorme lihtsakoelisele ajaviitele. Kasutab paljusid erinevaid kultuurikanaleid, kuid digikanaleid eeskätt tööks vajaliku ja uudisinfo hankimiseks.

2. järjest enam esile kerkiv **uus aktiivse kultuuripubliku tüüp on pigem mängulise ja tehnoloogilise kultuurihuviga**: huvitub tarbe- ja aimekirjandusest ning tehnika ja majandusega seotud või loodusteaduslikest teemadest. Eelistab keerukamaid kultuurivorme lihtsakoelisele ajaviitele, kultuurist osasaamiseks kasutab paljusid erinevaid kanaleid, sealhulgas aktiivselt ja mitmekülgelt ka uusi nfotehnoloogilisi võimalusi.
 3. eeskätt **ajaviitelise kultuurihuviga ja praktiliselt kodukeskne tüüp**, kes ei ole eriti aktiivne kultuuripublikuna, kuid loeb meelsasti juturaamatuid, vaatab filme ning tegeleb mitmesuguste harrastuste ja hobidega.
 4. **ühiskonnaelust ja kultuurist mittehuvituvad noored**, kelle elus ei ole olulist kohta kultuuritarbimisel ega kultuuriga seotud harrastustel.
 5. traditsiooniliselt **passiivsed ja sotsiaalsest suhtlusest eemale jäänud (vanemad) inimesed**, kelle ellu samuti ei kuulu kultuuritarbimist ega kultuuriharrastusi.
- Kultuuri kestlikkuses täidavad olulist rolli mitmekülgsed ja aktiivsed A- või B-tüüpi kultuuritarbijad, kuid neid on alla 30aastaste seas väga vähe. Noorte seas on juba üle poole neid, kellel arvutikeskne meelelahutus ja suhtlus sotsiaalmeedias on kultuurihuvi peaaegu täielikult välja tõrjunud. Noorte hulgas on kadumas ka kodukeskne, praktiliste harrastustega, oma vaba aega filmide ja ilukirjandusega täitev mõõdukalt kultuurihuviline tüüp.
 - Eestikeelse kultuuripärandi ja ka uusloomingu **kättesaadavus internetis on muutunud eesti kultuuriruumi jätkusuutlikkuse otsustavaks tingimuseks**. Kuid see on ka sisuliselt vanade kultuurikoodide tänapäevase tehnoloogia keelde tõlkimise protsess.

Uuring: Eesti inimarengu aruanne 2014/2015. Alapeatükk 4 "Eesti kultuuriruumi areng"

Uuringu läbiviija: SA Eesti Koostöö Kogu

Autorid: Marju Lauristin (peatüki toimetaja), Martin Ehala, Peeter Vihalemm, Indrek Ibrus, Marin Laak, Piret Viires.

<https://www.kogu.ee/vana/wp-content/uploads/2015/06/EIA-2015.pdf>

Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul

Aruandes on Eesti viimaste aastate kultuurimuutusi mõtestatud selle sõna kõige avaramas mõttes. Tähelepanu keskmes pole saavutused kaunites kunstides või nihked kultuuritarbimises, vaid muutused kohalikus tähendusloomes, selles, kuidas me ennast eestlastena kultuuriliselt määratleme, mida minevikust mäletame, mismoodi teisi kultuure ja ümbritsevat mõtestame.

Põhjäreldused: eesti kultuuri tuleks käsitleda kitsa, üksnes kutselise ja rahvakultuuri riikliku toetamise asemel märksa avaramalt - tervikliku tähendusloome süsteemina, mis hõlmab kõike seda, kuidas Eesti inimesed ennast ja teisi mõistavad ning mõtestavad. Avatud maailma tingimustes tuleks arendada Eesti inimeste üldkultuurilist kirjaoskust. Suuremat (riiklikku) tähelepanu vajab digikultuur.

- Avalikkuses kasutatakse eesti kultuuri mõistet ühildamatult, ajades sageli kultuuri kitsama tähenduse segi avaramaga. Selle tulemusel nimetatakse sageli **tegevuste eesmärgina kultuuri hoidmist selle sõna põhiseadluslikus mõttes, kuid konkreetsed abinõud mõjutavad ainult kutselist kunstiloomet või pärimuskultuuri.**
- Eesti kultuuri kiputakse sageli käsitlema millegi suletu ja välistavana, kultuuri säilimiseks pakutakse kohatul määral proteksionistlikke ja traditsioone hoidvaid meetmeid. Kuid tänapäeva kultuuriteaduste seisukohast annaks adekvaatsema tulemuse **kultuuri käsitlemine laenulise ja avatud nähtusena.**
- Eesti kultuur on seda tugevam, mida **avaramad on selle tähendusloome võimalused**, et aktiivselt ja adekvaatselt suhelda teiste inimeste, kultuuride ja muutuva maailmaga meie ümber (tõlke- ja tõlgendamisvõime avardamine, kultuuriülekanne väärtustamine ja dialoogivõimekuse arendamine).
- Kui eri kultuuridest inimesed üksteist ei mõista, on tulemuseks kultuurikonfliktid, eriti tänapäeva rändeajastul. Teiste kultuuride mõistmine eeldab kultuuri **enesemõistmist, suutlikkust iseennast kirjeldada ja analüüsida.** Eesti kultuuri sisedialoogi ja väljapoole avatust pärsib kultuurikriitika ebapiisav hindamine ja õpetamine, kasin kultuuriline kirjaoskus.
- Piiriülese iseloomuga **digikultuur** võib avardada eesti kultuuriruumi, sobida virtuaalseks tähendus- ja identiteediloomeks eestikeelsetele diasporaakogukondadele. Samuti aidata kaasa kultuuri väljendusvormide mitmekesistamisel, kultuurikeelte põimimisel, tekstide, helide ja piltide sünteesimisel, osalusvõimaluste suurendamisel, levivõimaluste avardamisel jne. Kuid - digikultuuri võimalused nõuavad riiklikul tasandil senisest suuremat tähelepanu ja teadvustamist (digikultuuri arenduskeskuse loomine).

Eestlased maailmas (EIA 2016/2017 alapeatükk 2.1).

Autorid Kaja Kumer-Haukanõmm ja Keiu Telve

- Välismaale minnes on eestlased alati kaasa võtnud oma keele, kultuuri (eelkõige laulu ning tantsu) ja kombed, mida hoitakse võõrsil veel mitu põlvkonda.
- Eristada saab **kolme rändelainet**. Esimese laine ajal (19. saj keskpaigast I maailmasõjani) ühendas rahvuskogukonna liikmeid kirik, teisel korral (II maailmasõjast ajendatud ränne) võtsid kiriku rolli üle seltsid ja organisatsioonid ning kolmanda laine (1990-2000ndad) kogukonna sidujaks on saanud virtuaalruum.
- Väliskogukonnad on tänapäeval interneti kaudu (ajakirjandus, aga ka kultuurisisu), aktiivsete kultuurisuhete ning isikliku võrgustiku kaudu endiselt kodumaaga tihedalt seotud.
- Suur osa viimase laine ajal väljarännanutest suhtlevad aktiivselt kohaliku kogukonna eestlastega.

Uuring: Eesti inimarengu aruanne 2016/2017. Eesti rändeajastul. Alapeatükk 5 "Eesti kultuurimuutused avatud maailmas".

Autorid: Marek Tamm (peatüki toimetaja), Tõnu Viik, Peeter Torop, Eneken Laanes, Indrek Ibrus, Aet Annist.

<https://inimareng.ee/eesti-kultuurimuutused-avatud-maailmas/>